

sini İsmâil Safâ tahmiş etmiştir (*İntâk-ı Hakk'ın Tahmisi*, İstanbul 1328).

BİBLİYOGRAFYA :

Hânedanda Bir Âsi Âsaf: Dâmâd Mahmûd Celâleddin Paşa, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divânı (haz. Ömür Ceylan), Ankara 2003; Ahmet Bedevî Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, İstanbul 1945, s. 63-149; İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1969, s. 40-50; Nezahe Nurettin Ege, *Prens Sabahaddin, Hayatı ve İlmi Müdafaaaları*, İstanbul 1977, s. 3-30; M. Şükür Hanioglu, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, İstanbul 1981, s. 39, 42-45, 47, 48, 148, 234, 247, 253; a.mlf., *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük: 1889-1902*, İstanbul 1985, s. 342-370, 386-387, 393; a.mlf., *The Young Turks in Opposition*, New York 1995, tür.yer.; a.mlf., *Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908*, New York 2001, s. 9-11, 15, 16, 20, 24-26, 100; Figen Satar, *Damat Mahmud Celâleddin Paşa'nın Hayatı ve Siyasî Mücadelesi* (yüksek lisans tezi, 2000), MÜ Türkiye Araştırmaları Enstitüsü; Belkis Altunış Gürsoy, "Damad Mahmud Celâleddin Paşa", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu IX: Tebliğler*, İstanbul 2005, s. 268-279; *Bir İnsan Bir Devir: İbnülemin Mahmud Kemal'in Hutû-i Meşâhir Defteri* (haz. Şemsettin Şeker – İsmail Kara), İstanbul 2010, s. 74.

ALİ AKYILDIZ

Mahmûd Dervîş

lerle gösterdi. İsrail Komünist Partisi'nin yayımladığı *er-Rağqa* gazetesinde yazılar yazmaya ve tercüme yapmaya başladı. Bu arada aynı partiye yakınlığıyla bilinen *el-İttihâd* ve *el-Cedid* gazetelerinde redaktörlük yaptı. İsrail'in sürdürdüğü zulme şiiriyle karşılık verdi, her gittiği yerde bu zulmü anlatmayı vazife bildi. Bundan dolayı "şâirü'n-nahta" (uyanı şairi) olarak tanındı. İsrail ordusu onun katılacağı şiir gecelerini engellemeye çalıştı, ardından yaşadığı mahalleden çıkmasına izin vermedi. Lise öğrenimini tamamladıktan sonra 1961'de Hayfa'ya geçti; aynı yıl tutuklandı ve iki hafta süreyle hapisanede kaldı. Moskova'ya gidinceye kadar dört defa daha hapse atıldı ve ilk tutuklanma deneyimini "ilk aşk" şeklinde ifade etti. 1967'de İsrail'in eli kalem tutan bütün Filistinliler'in tutuklanması emri üzerine gizlendi, ancak *el-İttihâd* dergisindeki yayınlarına devam etti. 1970 yılının başında siyasî ekonomi öğrenimi için Moskova'ya gittiyse de hayalindeki Moskova'yı bulamadı.

1971 yılı başlarında Kahire'ye geçti ve *el-Ehrâm* gazetesinde çalıştı. Burada Muhammed Heykel, Necib Mahfûz, Yûsuf İdrîs gibi Mısır'ın önde gelen simalarıyla birlikte bulundu. Ertesi yıl Beyrut'a gitti ve 1981'e kadar orada kaldı. Beyrut'ta *eş-Şu'ûnü'l-Filistîniyye* dergisinde başyazarlık ve Filistin Kurtuluş Örgütü Araştırmaları Merkezi'nde müdürlük yaptı. Buradaki son yılında edebiyat dergisi *el-Kerme'lî* yayımladı. Fâiz Ahmed Fâiz, İbrâhim Merzûk, Ahmed ez-Za'ter, Gassân Kenefânî, İkbâl Ahmed gibi edebiyatçılarla zaman zaman bir araya geldi. Beyrut'ta iken şiirleri bütün Ortadoğu'da dilden dile dolaşmaya başladı. Yine bu dönemde Filistin Kurtuluş Örgütü Yürütme Komisyonu üyeliğine getirildi ve Yâsir Arafat'ın danışmanlığına yapıtı. 16 Eylül 1982'de İsrail'in desteklediği aşırı sağcı hristiyan Falanjist milislerin Beyrut'un güneyindeki Sabra ve Şatilla Filistin mül-

teci kamplarına saldırarak 2000 sivil öl-dürmeleri Filistin yönetimini ve Mahmûd Dervîş'i Beyrut'tan ayrılmaya mecbur bıraktı. Mahmûd Dervîş önce Şam'a, oradan Filistin yönetiminin daha önce gittiği Tunus'a ulaştı. Burada Yâsir Arafat'ın *el-Kerme'lî* dergisini çıkarmasını talep etmesi üzerine önce Tunus'ta, ardından Paris'te dergiyi çıkardı. Kendi ifadesine göre Paris kendisinin ciddi bir değişim yaşamasına, bir tür yeniden doğmasına önemli katkıda bulundu. 1994 Temmuzunda Filistin'e döndü. İsrail güçleri tarafından sürekli kontrol altında tutulduğu Ramallah'ta ve Amman'da ikamet etti. 9 Ağustos 2008 tarihinde Amerika'da geçirdiği bir kalp ameliyatı sonrası öldü.

Semîh el-Kâsım ve Tevfik ez-Zeyyât gibi şairlerle birlikte Filistin direniş edebiyatının en önemli isimlerinden olan Mahmûd Dervîş şiirlerinde Filistin halkının direnişini, acılarını ve umutlarını lirik bir dille anlatmıştır. Hem kendisinin hem halkının oradan oraya savrulduğu çileli hayatını şiirlerinden takip etmek mümkündür. 1965'te bir şiir gecesine katılmak üzere gittiği Kudüs'te öğrencilere okuduğu "Neşîdü'r-ricâl" adlı şiiri İsrail Parlamentosu'nda sert tartışmalara yol açmıştır. 1974'te yazdığı "Filiistinli Sevgili", 1979'da Tel Za'ter Kampı'nın Lübnan iç savaşı sırasında kuşatılmasını konu alan "Ahmed Za'ter" destanı, Sabra ve Şatilla kamplarındaki katliamı anlatan "Beyrut Kasidesi" onun meşhur şiirlerindedir. Yirminin üzerinde divanı bulunan Mahmûd Dervîş'in şiirinin geçirdiği merhaleleri divanları üzerinden takip etmek mümkündür. Kendisi modern Filistin şiirinin ilk temsilcileri olan İbrâhim Tûkân, Abdürrahîm Mahmûd ve Ebû Selma gibi isimlerin ardından gelen ikinci kuşaktandır. 1960'ta çıkardığı ilk divanı *‘Aşâfir bilâ ecniha'* da bu şairlerin ve klasik Arap şiirinin etkilerini görmek, ayrıca onun bir sanatçı olarak çocukluk dönemini yansıttığını söylemek mümkündür. Daha sonra yayımlanan *Evrâku'z-zeytûn* yine ilk dönem şiirlerinin toplandığı bir eser olarak kabul edilirse ardından peş peşe gelen üç divanda sanat açısından daha olgun bir aşamaya geçtiği söylenebilir. Filistin tecrübesini semboller, efsaneler ve hikâyeler vasıtasıyla dile getirmiş, bu tarzda söylediği şiirler kalplerde derin izler bırakmıştır. Ancak kullandığı semboller, mitolojik öğeler ve destanlar şiirinin anlaşılmasını güçleştirmiştir. Dervîş'in şiirinde genel olarak modern şiirin, özel olarak da Bedr Şâkir es-Seyyâb, Salâh Abdüssabûr, Ahmed Abdülmutî Hicâzi,

MAHMÛD DERVİŞ

(محمود درويش)

(1941-2008)

Filistinli şair, edebiyatçı.

13 Mart 1941 tarihinde Akkâ'nın doğusunda Birve adlı küçük bir köyde doğdu. Babası Selîm Dervîş köyündeki küttâbdan sonra eğitimine devam etmemiş, köydeki topraklarını da yahudi işgalıyla birlikte kaybedince bir tarım işçisi olarak yoksulluk içinde hayatını sürdürmüştür. Ailenin altısı erkek, üçü kız olmak üzere dokuz çocuğu vardı. En büyük kardeşi Ahmed'in edebiyata ilgi duyması sonucu Mahmûd Dervîş edebiyatla tanıştı. Üçüncü erkek kardeşi de edebiyatla ilgilendi ve yaşadıkları topraklarda ortaya çıkan sorunları ele aldığı kısa hikâyeler yazdı.

Mahmûd Dervîş, yedi yaşında iken İsrail işgali sırasında köyünün saldırıya uğraması üzerine ailesiyle birlikte Lübnan'a kaçtı, burada bir süre mülteci kampında yaşadı. Ülkelere döndüklerinde kendi köyleri yıkıldığından Deyrûlesed köyünde yine sığınmacı olarak kaldılar. Okula burada başlayan Dervîş klasik Arap edebiyatına ait pek çok şiir ezberledi ve yazdığı ilk şiirlerinde bunları taklit etti. Eğitim sürecinde karşılaştığı olumsuzluklara olan tepkisini zaman zaman şiirleriyle ve katıldığı eylem-

Edonis, Hafîl Hâvî gibi modern şairlerin etkisi görülür.

1970'te vatanından ayrıldıktan sonraki şiirleri, özellikle de Beyrut'ta yazdığı şiirler İsrail askerlerinin silâhları altında ezilen vatanına özlemini ve İsrail'e karşı direnişi ifade eder. *Ühıbbüke ev lâ ühıbbüke, Muḥâveletü raqam 7, Tilke şûretühâ ve hâzâ intihâru 'âşık, A'ras* bu dönemde yayımlanan divanlarıdır. Dervîş'in 1980'den sonraki şiirlerini olgunluk şiirleri olarak görmek mümkündür; bu şiirler sanat açısından şairin ulaştığı en üst seviyeyi temsil eder. Zaman zaman romantizmin, bazan da gerçekliğin hâkim olduğu şiirlerinde doğrudan siyasî konularla varoluşçuluğun işlendiği şiirler hem kulağa hem kalbe hitap eder. Mahmûd Dervîş'in divanları yanında yine İsrail'e karşı direnişi ele aldığı ondan fazla nesir kitabı mevcuttur. Günlük, makale ve hâtıra türlerine dahil edilebilecek olan bu eserlerde de şiirsel bir üslup göze çarpar. Onun eserleri yalnız Filistinliler ve Arap halkları arasında değil bütün dünyada büyük ilgi görmüş ve yirmiden fazla dile çevrilmiştir.

Eserleri. Şairin hepsi Beyrut'ta yayımlanmış olan eserleri şunlardır: *Divanları: 'Aşâtîr bilâ ecniha* (1960), *Evrâku'z-zeytûn* (1964), *Âşık min Filistin* (1966), *Âhîrû'l-leyl nehâr* (1967), *el-'Aşâtîr temût fi'l-Celîl* (1970), *el-A'mâlû's-şî'riyyetü'l-kâmîle* (1971, 1973), *Ühıbbüke ev lâ ühıbbüke* (1972), *Muḥâveletü raqam 7* (1973), *Tilke şûretühâ ve hâzâ intihâru 'âşık* (1975), *A'ras* (1977), *Medîhu'z-zıllî'l-âli* (1983), *Hişâr li-medâ'ihî'l-baḥr* (1984), *Hiye uḡniye, hiye uḡniye* (1986), *Verdü'l-eḡal* (1987), *Erâ mâ ürîdü* (1990), *Eḡade 'aşere kevkeben* (1992), *Limâzâ terekte'l-ḥişâne vahîden* (1995), *Serîrû'l-ḡarîbe* (1999), *Cidâriyye* (1999), *Hâletü'l-ḥişâr* (2002), *Lâ ta'tezîr 'ammâ fe'alte* (2004), *Ke-zehri'l-levz ve eb'ad* (2005), *Lâ ürîdü en yentehiye hâze's-şî'r* (2008). **Nesirleri:** *Şey'un 'ani'l-vatan* (1971), *Yevmiyyâtü'l-ḥüzni'l-âdi* (1973), *Vedâ'an eyyühe'l-ḡarb, vedâ'an*

eyyühe's-selâm (1974), *Zâkirâtün li'n-nisyan* (1987), *Fi Vaşî ḡâletinâ* (1987), *Resâ'ilü Maḡmûd Dervîş ve Semîḡ el-Ḳâsım* (1989), *'Âbirüne fi kelâmin 'âbirin: Ḳaşıde ve maḡâlât* (1991), *Hâletü Hişâr* (2002), *Fi Ḥazratî'l-ḡıyâb* (2006), *Eserü'l-firâşe* (yevmiyyât, 2008), *Yevmiyyâtü cerḡi Filistinî* (Beyrut, ts. [Dârü'l-avdet]), *el-Kitâbe 'alâ ḡav'i'l-büñdükıyye* (Beyrut, ts. [Dârü'l-avdet]).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd Dervîş, *Yevmiyyâtü'l-ḡuzni'l-âdi*, Beyrut 1981, tür.yer.; Recâ Nakkâş, *Maḡmûd Dervîş: Şâ'irü'l-arzî'l-muḡtelle*, Beyrut 1972, tür.yer.; Mişâl Halîl Cühâ, *eş-Şî'rü'l-'Arabıyyü'l-ḡadîs min Aḡmed Şevḡi ilâ Maḡmûd Dervîş*, Beyrut 1999, s. 469-492; Halîl Ahmed Halîl, *Mevsû'atü a'lâmi'l-'Arabî'l-mübdî'in fi'l-ḡarnî'l-iş-rîn*, Beyrut 2001, I, 430-436; Tuba Nur Şehirli, *Ana Hatları ile Modern Filistin Şiiri ve Mahmud Dervîş: Ḥayatu, Eserleri ve Şiirindeki Temel Kavramlar* (yüksek lisans tezi, 2010), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ramazan Ali Nâmdârpûr, "eş-Şâ'irü'l-mu'âşır Maḡmûd Dervîş ve'l-ḡaşâ'işü'l-mü'eşşire fi şî'rîh", *Âfâku'l-ḡadâ-ratî'l-İslâmiyye*, sy. 14, Tahran 2004, s. 395-404; "es-Siretü'z-zâtiyye", www.darwishfoundation.org (23.05.2015).

ŞÜKRAN FAZLIOĞLU

MAHMUD NÛRİ, Tophâneli

(ö. 1080/1669)

Osmanlı hattatı.

İstanbul'un Tophane semtinde doğdu. Tophâneli ve Enderûni nisbeleriyle tanındı. Gençlik yıllarında medrese öğrenimi yanında tekke mûsikisi eğitimi de aldığı anlaşılmaktadır. Halvetiyye şeyhi Hasan Burhâneddîn-i Cihangîrî'ye (ö. 1074/1663) intisap ederek onun terbiyesinde mânevî eğitimini tamamladı. İyî seviyede tekke mûsikisi ve icrasına vâkıf olduğundan Cihangîrî Camii yakınında mensubu bulunduğu tekkenin zâkirbaşısı oldu.

Mahmud Nûri bir Kadir gecesi Allah'a mânevî bir hal içinde yönelmişken Şeyh Hamdullah gibi aklâm-ı sitteyi, Mîr İmâd-ı Hasenî tarzında nesta'lik hattını öğrenip yazma arzusunu dile getirdiği, bu sanatta

başarılı olmak için Allah'a niyazda bulunduğu rivayet edilir. Bu dileğinin ardından Hâfız İmam Mehmed Efendi'den sülüs, nesih meşkine başladı. Eğitiminde üstün başarı göstererek icâzet almaya hak kazandı. Ayrıca Mîr İmâd'ın önde gelen talebelerinden, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde hücrenişin olan Dervîş Abdî-yi Mevlevî'den nesta'lik hattını meşketti. Bu yazıda da çok başarılı oldu ve icâzet aldı. Böylece yeteneği, yazıya olan muhabbeti ve gayretiyle emelini gerçekleştirdi. Zamanının hattatları arasında tanındı. Aklâm-ı sitte, sülüs, nesta'lik ve celîde yazdığı eserler dikkati çekti ve haklı bir şöhret kazandı. Şöhreti saraya kadar uzanınca Enderûn-ı Hümâyun'a alındı. Bundan sonra Enderûnî nisbesiyle de anıldı. Burada ne zaman çalışmaya başladığı bilinmeyen Mahmud Nûri, Hazîne-i Hümâyun'da mevcut Şeyh Hamdullah'ın yazdığı mushafı taklit ederek bir mushaf yazdı ve padişaha takdim etti. Bu mushafın Şeyh Hamdullah'ın yazdığı mushaftan ayırt edilemeyecek kadar başarılı ve güzel yazılmasından dolayı padişah Mahmud Nûri Efendi'yi "kâtibü's-sırr-ı sultânî" hizmetine ödüllendirdi. Mushafın günümüzde nerede olduğu bilinmemektedir. Mahmud Nûri daha sonra yazdığı eserlerine genel olarak "Semî-yi Muhammed Mahmûd Kâtibü's-sırr-ı Sultânî" veya "Semî-yi Muhammed Mahmûd" şeklinde kebele koydu. Enderun'dan emekliye ayrıldıktan sonra seksen yaşını geçmiş olduğu halde 1080'de (1669) vefat etti, kabrinin yeri belli değildir.

Kaynaklarda Mahmud Nûri'nin sülüs, nesih, celî ve nesta'likte zamanının en kudretli hattatı olduğu, özellikle nesta'lik hattının Osmanlı ülkesinde Dervîş Abdî-yi Mevlevî'den sonra onun vasıtasıyla yayıldığı kaydedilir. Fakat hat sanatında böyle üstün bir mevki kazanmasına rağmen Mahmud Nûri'nin günümüze ancak sayılı birkaç eseri ulaşabilmiştir. Sülüs, nesih yazısına tek bir örnek 1040 (1631) tarihli icâze hattıyla "Mahmud Tophânevî" kebeli bir murakka' içinde yer alan kıtasıdır (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, Murakkaât, nr. 9/19). Celî sülüs yazıda ise günümüze ulaşmış iki eseri bilinmektedir. Bunlardan biri, Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü'nün iç tezyinatı yapılırken IV. Murad'ın fermanı üzerine hazırladığı alt pencerelerle renkli camlı tepe pencereleri dizisi arasında yer alan mavi çini üzerine beyazla celî sülüs kuşak yazısıdır. Etkili ve zengin görünüşlü bu çini kitâbede besmele ve Bakara sûresinin 255. âyetinden (Âyetü'l-kürsî) 261. âyetin sonuna kadar

Tophâneli Mahmud Nûri'nin sülüs kıtası (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 9/19)